

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 14, (2024 Kış), ss. 215-220.

Geliş Tarihi: 18 Aralık 2023

Kabul Tarihi: 16 Mart 2024

Kitap Tanıtımı/Book Review

Kemal Arı, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak (Atatürk Portresinden Eksik Renkler), KitapAna Yayınları, İzmir, 2017, ISBN 978-605-9515-21-4

Sinan ZORLU*

KitapAna Yayınları tarafından 2017 yılında yayımlanan 328 sayfalık kitabın yazarı Prof. Dr. Kemal ARI, Hülya YAZICI ile yapmış olduğu söyleşide gerçek Atatürk'ün kim olduğu, O'nu hakkıyla tanıyıp tanımadığımız, O'nu tanıma ölçütünün ne olduğu ve üzerinde en çok durulanı, O'na karşı sorumluluklarımızın ne olduğu üzerine düşüncelerini araştırmacılar ve okurlar ile paylaşmışlardır. Yazar, Türk Milleti olarak Gazi Paşa'yı lâıykıyla tanımadığımızı, anlayamadığımızı ve gayet tabii tamamlayamadığımızı üzülererek dile getirmektedir. Türk Milleti şüphesiz Atasını çok sevmektedir ve O'na türlü iftiralar atılmasına, aklın kabul edemeyeceği karalamalarda bulunulmasına karşın bu çabalara kıymet vermemiştir. Yazar, Atatürk'ü tanımadan, bilmeden ve anlamadan O'nun çok sevilmesi hususunun ise ayrıca bir çelişki ve merak konusu olduğunu belirterek söz konusu kitabın yazılış amacını da bu tersliği göstermek olarak ifade etmiştir. Şayet Gazi Mustafa Kemâl Atatürk'ü tanımayı, anlamayı ve tamamlamayı başarabilmiş olsaydık, O'nun "*en büyük eserim*" diye nitelendirdiği, 100. yılını dolduran koca çınar, Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaşları ile beraber muasır medeniyetler seviyesine çıkarıldığına

* Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (blacksk1912@hotmail.com), (Orcid: 0000-0002-1363-5019).

tanık olacaktık. Yazar, bu eserinde tüm içtenliği ile Gazi Paşa'yı tanıma konusundaki eksiklikleri ve O'nu niçin tanımak, anlamak, tamamlamak zorunluluğunda olduğumuzu irdelemiştir.

Atatürk, Türk Milleti için tuğlaları birbirine yapıştıran harç gibidir. Yazar, Atatürk'ün Türk toplumu için böyle bir işlevinin olduğu konusunda asla bir tereddüte kapılmamaktadır ve bunu şöyle ifade etmektedir:

*"Ben hep şunu söylerim, 'Atatürk' demek, 'Türkiye' demektir. 'Türkiye' demek de 'Atatürk' demektir."*¹

Atatürk'ün dünyaya bakışı ve fikir hayatı tamamen *"Türkiye sevgisi"*ne odaklanmıştır. Türk Milleti nazarında bu sevgi daha başka anlamlar ifade etmektedir. Bunun sebebi ise tarih boyunca emsali görülmemiş biçimde Türk Yurdu'nu bağımsız kıldığımızdandır. Millet'in bu yurt sevgisi ise *"Türklük"* bilincine dayanmaktadır. Bu sebeple yazar, Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan veya dünyanın farklı bir coğrafyasında kendisini Türk olarak nitelendiren ve bunla övünç duyan birinin Atatürk'e gönül ve vefa borcunun olacağını ifade etmektedir. Atatürk, kendisinin de bir ferdi olduğu büyük Türk Milleti'nin gelişmesi için kesinlikle asla küçümsenemeyecek şekilde dünyanın en özgün devrimini gerçekleştirmiştir. Artık Türk Milleti için *"yeni bir hayat"* başlamıştır ve giyim kuşamdan yazıya, ölçü aletlerinden uzunluk ölçülerine, kadın haklarından çocuk haklarına kadar aklınıza ne gelirse her şey yenidir artık. Yazarın deyimiyle:

*"Bir anlamda Atatürk kendi elleriyle, öngörleriyle ve düşünceleriyle bir ulus yaratmıştır. O ulusun, tarihten gelen renkleri vardır, kökler çok eskilere uzanır; ancak O, sanki eline bir fırça almış, Türklüğün onca iniş ve çıkıştan sonra ulaşabildiği yeni dönemde, tepeden turnağa çehresini değiştirmiş; cansız, soluk, unutulmuş, silinmiş renklerin yerini şimdi capcanlı renkler almıştır."*²

Yazarın dikkat edilmesini istediği bir diğer nokta da Gazi Paşa'nın bu millet için yaptığı sayısız fedakarlığa ve hizmete karşın bazı kesimlerin O'nun heykellerine saldırmaları, O'na alenen hakaret etmeleri ve O'nun büyük eserine sağlıklı bir zihnin kabul edemeyeceği ithamlarda bulunmalarının anlaşılabilir olmadığı ve bu hareketler karşısında o kesimler tarafından zanlanan aksine Atatürk'ün de içinden geldiği ve çok sevdiği milletinin

¹ Kemal Arı, *Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak*, 1. Baskı, KitapAna yay., İzmir, 2017, s. 17

² A.g.e., s. 19

kalbinde daha çok yer ettiği, adeta kök saldıgıdır. Bir kesim ona darbe indirildiğini düşünürken aslında kazanan her zaman Atatürk olmuştur çünkü O’nun savunduğu değerler ve ortaya koymuş olduğu temel ilkeler tamamen doğru ve gerçektir. Atatürk’ün dünya görüşü aklın, bilimin, vatanperverliğin ve ilkeli duruşun neticesidir ve Türk Milleti’nin tarihi varlığı ile de uyumludur. Bu rekabetten de elbette galip çıkan taraf Gazi Mustafa Kemâl Atatürk ve düşünceleridir. Ne zaman ki devlet yönetiminde Atatürk’ün düşünce sisteminden ve ilkelerinden uzaklaşmış, o zaman Türk toplumunda bir ayrışma ve ötekileştirme süreci başlamıştır. Anlaşılacağı üzere Atatürk ve O’nun düşünce sistemi birleştirici ve yapıcı olmuştur. Yazar neden böyle olduğunu sormakta ve bunu şöyle izah etmektedir:

“Atatürk’ün düşünce dizgesi iki temel eksene oturur: ‘Ulusal egemenlik’ ve ‘tam bağımsızlık’... Yani ‘hâkimiyet-i milliye’ ve ‘istiklâl-i tam’... Hedef ise tektir: ‘Çağdaşlaşmak’... Bunun için de Batılılaşmak yani ‘Garbi olmak’...”³

Yazar, Atatürk’ün Batılılaşmayı soysuzlaşma, özenme ya da taklitçilik olarak algılamadığını; Türk Milleti’ne ait olan değerlerin ve anelerin Batı’nın pozitif ve rasyonel fikirleriyle zenginleştirilmesini desteklediğini belirtmektedir.

Eserde, Atatürk’ü sevmenin aslında bir tercih değil de bir nevi zorunluluk olduğu ifade edilmektedir; açıklayacak olursak, Atatürk demek gerilikten, çağ dışılıktan ve cehaletten kurtulmak anlamına gelmektedir. Tüm bunlar Atatürk’ü tanıyarak, anlayarak ve kavrayarak sevmek ile mümkün olabilir, aksi takdirde O’nu kuru kuruya sevmek riyakârlıktan öteye geçmez. Atatürk’ün kendisinin de yalnız sevimlikten bahsetmediği, daha da önemlisi anlaşılmayı istediği yazar tarafından işlenmektedir. Zaten anlaşılmayan bir Atatürk’ün toplum için etkili olduğu tartışmalıdır ve yok edilmiş sayılabilir.

Peki Atatürk’ü tanımak için ne yapmalıyız? O’nu anlamak için sadece yaptıklarına bakmak ve bıraktığı mirası takdir etmek asla kâfi değildir. Yazarın tabiri ile belirtmek gerekirse, Atatürk kendisinin tanınmasını, anlaşılmasını ve derinden duyumsanmasını istemektedir, ancak bunu gerçekleştirmek için Türk Milleti olarak ne kadar yol aldığımız tartışmalıdır. Türkiye’de insanların Atatürk’ün kıymetini dara düşmedikçe ne yazık ki bilmedikleri gibi bir intiba oluşmaktadır. Yazar, Atatürk’ü anlayabilmenin öncü

³ A.g.e., s. 39

koşulu olarak O'nun hakkında yazılanları okumak gerektiği üzerinde durmaktadır. Tam da bu noktada çok önemli bir konuya okuyucunun dikkati çekilmektedir; Gazi hangi kaynaklardan okunmalıdır? Yazar, Türkiye'de Tarih Bilimcilerin ve araştırmacıların hâlen bir Atatürk biyografisini bilimsel bakış açısıyla tam olarak kaleme almamış olmalarından dem vurmakta ve O'nu biçimden daha öte, özde anlayan ve anlatan bilimsel biyografilerin yazımına olan acil ihtiyacı vurgulamaktadır. Ayrıca Atatürk biyografileri ile ilgili olarak iki önemli kıstasın bulunduğu ve bunlardan ilkinin bilinmeyi bilinen yapan bilgilerin olup olmadığı, diğerinin ise Atatürk'e eğilme biçiminde, O'nu anlamak ve önemini kavramak açısından farklı perspektiflerin sunulup sunulmadığı şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Yazarın nazarında Atatürk ile ilgili biyografilerden, daha Gazi Mustafa Kemâl Atatürk sağlığında iken yazılmış *"Türk'ün Altın Kitabı: Gazi'nin Hayatı"*⁴ isimli çalışmanın diğer biyografilerden farklı yanları bulunmaktadır; Gazi kendisi hayatını anlatmış ve anlatılanların çoğu Gazi'nin kendi dilindedir, ek olarak özgün resimlere de yer verilmiştir, son olarak Gazi'nin basımdan önce kitabı gözden geçirip olur vermesidir. Heyecanlı ve destansı bir anlatımı olan söz konusu kitap, bu alanda yazıların arasında en ünlüsüdür ve sonra yazılan Atatürk biyografilerine de yol gösterici nitelikte bir yapıt olmuştur. Ayrıca Şevket Süreyya Aydemir'in üç ciltlik *"Tek Adam"*⁵ adlı çalışması da çok okunmuştur. Ancak kendisi bir tarihçi değil, bir psikolog ve sosyologdur. Bu eseri verirken elinden gelenin en iyisini yapmıştır şüphesiz, lâkin Atatürk'ün biyografisini bir tarihçiden beklendiği gibi doğal olarak bilimsel bir teknikle ele almamış, dolayısıyla bazı eksiklikler ne yazık ki bulunmaktadır. Yazarın bu konuda sorun olarak gördüğü şey aslında kendi yapıtını kaleme aldığı için Şevket Süreyya Aydemir değil, Türkiye'deki Tarihçilerin bilimsel Atatürk biyografisi yazmak için neden yeterince çaba sarf etmedikleridir.

Yabancı yazarlar da bu çalışma alanında oldukça önemli eserler vermişleridir; hatta bunlardan bazılarını Atatürk biyografisi yazmaları konusunda teklifler de götürülmüştür. Anlatım yeteneği çok kuvvetli ve çok önemli biyografilere imza atmış olan Emile Ludwig bunlardan birisidir. Atatürk'ün de

⁴ Bu konular hakkında daha geniş bilgi için bkz. Naci Kasım, *Türk'ün Altın Kitabı: Gazi'nin Hayatı*, İleri Yayınları, İstanbul, 2005.

⁵ Bu konular hakkında daha geniş bilgi için bkz. Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020.

sevdiği bir yazardır ve Napolyon adlı yapıtının Türkçe’ye çevrilmesini istemiştir. Ancak kimi kişilerle görüşerek bir durum değerlendirmesi yapmaya çalışan Ludwig, Atatürk’ün biyografisi üzerine ne yazık ki pek çok kişi tarafından yönlendirilmeye çalışılmış, neticede böyle bir atmosferde Atatürk biyografisinin sağlıklı bir şekilde yazılamayacağına kanaat ederek teklifi geri çevirmiştir. Sayın Arı, yabancıların Atatürk biyografisi yazma konusunu son derece faydalı bulmakla birlikte Türk Milleti’nin fertlerinin bu kitaplara yaklaşımlarının temkinli olması gerektiği üzerinde durmuştur. Çünkü yabancıların kendi dillerinde Atatürk’ü ne derece anlayıp, aktarabilecekleri hususunda ciddi soru işaretleri bulunmaktadır; bazı eserlerde ise Atatürk hiç hakemediği halde “diktatör” yakıştırmasına maruz kalmakta ve bu durumun gerçeği yansıtmadığı gibi yabancı ülke vatandaşlarının Atatürk ve dolayısıyla Türk Milleti’ne karşı bazı yanlış önyargılara kapılmalarına sebep olacağı ve yurt içinde herhangi bir eğitim ve öğretim kademesinde kaynak olarak kullanılması halinde ise bir takım olumsuz sonuçların ortaya çıkacağı aşikârdır. Bu gibi durumlara örnek vermek gerekirse, Kut-ül Amare’de Osmanlı’ya esir düşmüş İngiliz asker Armstrong’un “Bozkurt”⁶ adlı çalışması vardır. Armstrong, Türkler’e karşı kendi iç dünyasında derin kırgınlıklar, hatta öfke vardır. Bu yüzdendir ki kitabında Türkler’e ve Atatürk’e karşı acımasız ifadeler, yer yer dalga geçmeler vardır. Sadece bununla da sınırlı değil; İngiliz Lord Kinross, bir Atatürk biyografisi yazmak için Anadolu’ya gelmiştir ve bu kişiye o dönem için Türk araştırmacı ve tarihçilerin girmelerine izin verilmeyen tüm arşivlerin kapıları açılmıştır. Neticede “Atatürk; Bir Ulusun Yeniden Doğuşu”⁷ adlı kitap basılmıştır ve bu kitap Türkiye’de büyük sükse yapmıştır. Bu kişide bir gariplik vardır, Türkiye’de her yere gitmeye başlamıştır; örnek olarak Rize’de çay fidanı yetiştirme denemeleri yapan Zihni Derin’e bile ulaşıp yanına gitmiştir Lord Kinross. Bu kişinin asıl amacı yazdığı ikinci kitap olan “Kutsal Topraklar Diyarı”⁸ ile ifşa olmuştur. Her yeri gezip notlar almış, bir günce oluşturmuş ve bunu yayımlamıştır. Lord Kinross’un tek amacı Atatürk biyografisi değildir; kendisine sunulan imkânlar, hususi onun için açılan tarih arşivleri, Anadolu’nun farklı bölgelerinde özgürce gezebilmesi farklı amaçlara hizmet etmesini kolaylaştırmıştır. Bu kişi aslında İngiliz İstihbarat

⁶ Bu konular hakkında daha geniş bilgi için bkz. Harold C. Armstrong, *Bozkurt*, Dorlion Yayınevi, İstanbul, 2022.

⁷ Bu konular hakkında daha geniş bilgi için bkz. Patrick Kinross, *Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar, İstanbul, 2016.

⁸ Bu konular hakkında daha geniş bilgi için bkz. Patrick Kinross, *Kutsal Anadolu Toprakları*, Nokta Kitap, İstanbul, 2003.

yapılanması içinde aktif görevdedir ve gözlemlerini sürekli ülkesine iletmiştir. Anadolu hakkında yazmış olduğu kitabında aslında Türkler'i sevmediğini ve Anadolu'daki Hristiyan halka kötü muamele edildiği hatta Hristiyan halkın Türklerce yok edildiği gibi bazı fikirlerini de itiraf etmiştir. Yazarımız burada, Atatürk'ün bu ve bunun gibi şahısların yazmış olduğu kitaplardan, yaptıkları çalışmalardan mı öğrenileceği ve öğretileceği konusuna şüpheyle bakmaktadır. Ayrıca bir başka problem ise yabancı dilde verilen bir eserin Türkçe'ye tercüme zorunluluğu ve bunun ne kadar iyi yapılmaya çalışılırsa alışılırsın çevrilmiş halinin özgün metinle ne kadar rtseceği ise yazara göre üzerinde düşünülmesi gereken bir başka soru işaretidir.

Atatürk' tanıma ve anlama serüveninde başvurulacak bir diğer önemli kaynak ise şüphesiz kendisinin kaleme aldığı ve fikirlerini, düşünme şeklini araya hiçbir Şey konmadan görebilmemize imkn tanıyan kıymetli eserleridir. Gazi'nin kitap formatında basılmış olan on dört adet aseri bulunmaktadır. Bu kitaplara bakıldığında O'nun çok yönlü bir şahsiyet olduğunu bir defa daha anlıyoruz. Yazmış olduğu eserlerden şüphesizdir ki en önemlisi Nutuk'tur. O büyük şahlanışın, zaferlerin, aralıksız devrimlerin hikyesidir Nutuk.

Yazara göre, yabancı araştırmacıların da Atatürk hakkında eser vermeleri çok önemlidir, bu durumu entellektüel bir zenginlik olarak kabul etmek gereklidir. Ancak Türkler olarak, Atatürk biyografisi yazma konusunda ge-lişme kaydetmemiz gerekmektedir. Ortaya konulan tezler çarpışacak, nihayetinde doğru olan Atatürk'e ulaşacağız. Yine yazarın ifadesi ile

“Tanımadığımız ve anlamadığımız sürece Atatürk bizden fersah fersah ileride.”⁹

Yazar açısından asıl sorun, Türkiye'de yeteri kadar Atatürk biyografisi yazılmamasından kaynaklanmaktadır, yazılmış olsa yabancı yazarlar bunları incelemek durumunda kalacaklar ve böylelikle yanlış bir tez ne sürdüklerinde, doğrusunu gösterme şansımız olacaktır.

⁹ Kemal Arı, a.g.e., s. 166.